

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 16. 3. 2017

Číslo: Ročník 27 (2017), Číslo 1

Sekce: Z dějin knihovnictví v našem kraji

Název článku: Historie regionálních funkcí na Královéhradecku

Autor: Kateřina Hubertová

Zdroj: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20170129>

Historie regionálních funkcí na Královéhradecku

Kateřina Hubertová

Vznik střediskového systému v knihovnách lze vysledovat od počátku 60. let 20. století. Malé knihovny nedokázaly plnit své poslání. Neměly knihy, dostatečné prostory a materiální vybavení a ani personální otázka nebyla zcela vyřešena. Zároveň sílila poptávka čtenářů po knihách a zvětšovala se disproporce mezi knihovnami ve městech a na vesnicích. Poprvé se tedy začalo mluvit o střediskovém systému, který by tyto nedostatky odstranil.

Střediskový systém se nejprve v republice ozkoušel v Severomoravském kraji, pak se k němu pomalu přistupovalo v ostatních krajích.

Ve Východočeském kraji jako první k zavádění střediskového systému přistoupil okres Hradec Králové a jeho okresní knihovna (dnes Knihovna města Hradce Králové). „Působnost metodického oddělení byla v r. 1961 rozšířena na území celého Východočeského kraje. (Státní vědecké knihovně^[1] byla ponechána péče o centra vědeckotechnických a ekonomických informací, vysokoškolské a muzejní knihovny z celého kraje.) V okrese se metodické oddělení věnovalo vedle místních lidových knihoven také knihovnám závodním a školním a knihovnám budoucích střediskových obcí.“^[2]

Samotné práce se zaváděním střediskového systému započaly v roce 1966, kdy měl okres 178 místních lidových knihoven a z toho pouze tři s profesionálními pracovníky – v Chlumci nad Cidlinou, Novém Bydžově a Třebechovicích pod Orebem. V pětiletém plánu na roky 1966-1970 se počítalo s vyřešením dvou hlavních úkolů: soustředit roztržštěné finance a racionálně je využít a profesionalizovat další knihovny. Cílem budování střediskového systému bylo odstranit rozdíly v možnostech získávání literatury pro obyvatele z vesnic i měst, zefektivnit využití knihovnických fondů a pro malé knihovny vykonávat opakující se odborné práce spojené s evidencí a se zpracováním fondů tak, aby měl místní knihovník více prostoru na práci se čtenářem.

Bylo vybráno prvních 47 malých knihoven, u kterých se rozhodlo, že jejich fond nebude již dále doplňován, ale budou využívat tzv. doplňovací soubory z profesionálních knihoven. K vytvoření knižního fondu pro tyto doplňovací soubory byly využity soustředěné finanční prostředky a mimořádné dotace Okresního národního výboru v Hradci Králové.

V roce 1967 se střediskovým systémem zabývalo i 23. plenární zasedání Východočeského krajského národního výboru a výsledkem bylo vydání *Zásad pro budování střediskových knihoven vesnického typu* v roce 1968.^[3] První střediskovou knihovnou na Hradecku se stala Městská knihovna v Chlumci nad Cidlinou a byla vybudována v letech 1969 až 1971. Od roku 1971 byly budovány další,^[4] poslední roku 1974 v Novém Bydžově. V roce 1978 byla profesionalizována ještě knihovna ve Smidarech a převzala část střediskového obvodu Nového Bydžova. Výměnný fond střediskových knihoven se začal naplňovat od roku 1971, pouze v královéhradecké knihovně (tehdy Středisková knihovna Hradec Králové, což bylo tzv. doplňovací oddělení krajské knihovny) se díky bohatému fondu krajské knihovny začal budovat až koncem roku 1973. Z doplňovacího oddělení byly do přidružených knihoven dodávány výměnné soubory. Nakoupené knihy byly zkatologizovány, obaleny a označeny jako výměnný fond. Od roku 1977 bylo do výměnných souborů předpláceno i 12 titulů časopisů. Seznamy přírůstku výměnného fondu byly 2x ročně rozesílány do přidružených knihoven. Všechny knihovní jednotky byly opatřeny dvěma knižními lístky.^[5] Výměna knihovnických souborů byla prováděna zpravidla 3x ročně a individuálně se vždy přihlíželo ke složení čtenářů v dané obci, k jejich zájmům a čtenářským požadavkům. V souboru vždy byly knižní novinky, naučná literatura, literatura pro děti a starší klasická literatura, která ještě nebyla v dané knihovně čtena.

Mimo přidružené knihovny existovaly ještě knihovny samostatně pracující, které spadaly pod středisko Hradec Králové a na nákup knihovního fondu jim bylo přispíváno z financí od okresního úřadu. Z těchto financí byly hrazeny i mzdy všech knihovníků v lidových knihovnách na Královéhradecku.^[6] Knihovny byly z peněz okresního

úřadu i částečně vybavovány knihovnickým nábytkem. Přidružení knihoven a částečné financování z okresu pomohlo zvýšit prestiž knihoven na vesnicích a zlepšil se přístup tehdejších místních národních výborů ke svým knihovnám. Lépe se v jednotlivých místech pak dařilo najít vhodné prostory a knihovníka. Při přidružování lidových knihoven byly uzavírány smlouvy o spolupráci mezi střediskovou knihovnou, místními národními výbory a místními lidovými knihovnami. Podmínkou přidružení bylo, že místní národní výbor zajistí vhodné umístění, částečné vybavení a jmenuje knihovníka. Středisková knihovna poskytla praktickou pomoc s revizí a prověrkou fondu, navrhla knihovnické techniky, umístění a rozdělení knihovního fondu ve volném výběru, dodala výpůjční řád, knihovnické pomůcky a zapracovala nového knihovníka. Středisková knihovna dodávala do knihoven metodické materiály vypracovaných besed pro práci se čtenáři, kulturní kalendáře, propagační materiály, výběrové bibliografie apod. Knihovníci byli dále proškolení. Do knihoven byly dle potřeb poskytovány knihovnické tiskopisy, rozřaďovače, orientační nápisy apod.

Už v roce 1976 vedení Okresní knihovny v Hradci Králové rozhodlo, že pro potřeby střediskového systému bude k dispozici jeden den v týdnu služební auto k rozvozům výměnných souborů a k metodickým návštěvám. To v praxi znamenalo, že každá ze střediskových knihoven měla tento automobil k dispozici 1x za šest týdnů k návštěvám svých přidružených knihoven, ke kontrole a pomoci na místě samém. Místní knihovníci měli na starost hlavně samotné půjčování knih, o odborné zásahy se starali metodici a pracovníci střediskových knihoven. Bývalý ředitel Knihovny města Hradce Králové Mgr. Jan Pěta^[7] to v publikaci Kulturní Hradec Králové popisuje takto: „Podle mého názoru bylo důležité, že v královéhradeckém okrese rozhodovaly o zapojení do střediskového systému samy knihovny a jejich zřizovatelé, že systém nepodlehli úplné centralizaci, a že tedy mohl pružně reagovat na místní podmínky. To byl mj. důvod, proč se v souvislosti s transformací okresních knihovnických systémů po roce 1993 nerozpadl, jak se v případě mnoha jiných okresů stalo.“^[8]

A bývalá vedoucí metodického oddělení Knihovny města Hradce Králové Mgr. Stanislava Čejková^[9] vzpomíná: „Jedním z důležitých momentů bylo, že střediskový systém na Královéhradecku opravdu fungoval. Okres poskytoval na střediskový systém finance a mezi okresním úřadem a knihovnou panovaly velmi dobré vztahy. Na „okrese“ seděli na tu dobu osvícení úředníci, kteří pochopili systém poskytování knihovnických služeb a jeho důležitost pro kulturní rozvoj regionu. Měli jsme štěstí, že naši inspektorkou byla zrovna Slávka, která s námi tak často jezdila jednat na úřady. Byla autoritou pro starosty a dovedla naši pozici obhájit i mezi kolegy na okresním úřadě. Systém se nerozpadl, protože byl výhodný pro obce - knihovny fungovaly, dostávaly knihy, nábytek, později počítače, knihovníci odměny, byli vzděláváni -, a tak starostové v případě, že se mělo hlasovat o penězích pro knihovny (mnozí z nich byli poslanci), určitě byli pro. Systém neměli zájem rušit ani knihovníci, i pro ně byl výhodný, měli oporu ve vedoucích středisek i v okresní knihovně, zajišťoval kvalitní fond, zjednodušoval jim práci. Když byli agilní a měli pochopení na obecním úřadě, dostávali peníze na vlastní fond, někdy i docela slušné částky.“

Zmiňovanou inspektorkou pro kulturu Okresního národního výboru Hradec Králové byla od roku 1987 Mgr. Miloslava Smolková. Při nástupu na tuto pozici neměla o knihovnictví dostatečné znalosti. Dobrovolně absolvovala dvouletou nástavbu Střední knihovnické školy Brno, konzultační středisko Hradec Králové. S knihovníky tedy mohla obdobně diskutovat a úředníkům národních výborů i krajskému výboru uměla problematiku náležitě přiblížit.

„Už od roku 1993 probíhala v ČR transformace okresních systémů veřejných knihoven, spočívající především v delimitaci okresních knihoven na městské; protože však zachování dosavadních regionálních funkcí nebylo nijak legislativně ošetřeno (to přinesl až nový knihovní zákon z roku 2001), v řadě okresů došlo k úplnému rozpadu dosud spolupracujících sítí. Zpracovali jsme (pozn. Okresní knihovna v Hradci Králové) návrh transformace s několika variantami řešení (jednalo se zejména o způsob financování knihoven). Zainteresované strany, město i okres Hradec Králové, nakonec od plánované delimitace upustily; knihovna byla nadále zřizována a financována Okresním úřadem v Hradci Králové v zájmu zajištění odborné úrovně knihovnických služeb v jednotlivých obcích. Nicméně problém se stále vracel: roku 1995 jsme uspořádali (pozn. Okresní knihovna v Hradci Králové) dotazníkový průzkum postojů obecních úřadů k organizaci veřejných knihoven v okrese a v roce 1997 si magistrát i okres vyžádaly novou analýzu městské a regionální funkce knihovny s vyčíslením odpovídajících nákladů. V roce 1998 prováděla pražská Národní knihovna srovnávací průzkum stavu veřejných knihoven v okrese Hradec Králové a ocenila koncepci, podle níž zde byl zachován kooperující okresní systém a regionální funkce Okresní knihovny v Hradci Králové.“^[10]

Do roku 2002 královéhradecká městská knihovna měla základ své regionální působnosti ve zřizovací listině, od roku 2003 je Knihovna města Hradce Králové regionální funkcí pověřována dle knihovního zákona č. 257/2001 Sb.

Královéhradecká městská knihovna má 120letou historii. Během let měla různé funkce. Při vzniku byla městskou veřejnou knihovnou, za války městskou německou, po roce 1945 městskou ústřední, pak krajskou lidovou knihovnou. V 50. letech byla na dva roky sloučena se studijní knihovnou, pak nesla označení okresní lidová, znovu krajská a okresní. Od 17. 12. 2002 pak snad definitivně Knihovna města Hradce Králové. Ať už v běhu času měla jakoukoli úlohu, vždy se jednalo o jednu a tutéž knihovnu.

Zdroje:

- BLAŽKOVÁ, Božena. Kdo je Mgr. Miloslava Smolíková. *U nás: knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje* [online]. 2003, roč. 13, č. 3, s. 31-32 [cit. 2016-08-25]. ISSN 0862-9366. Dostupné také z: http://www.svkhk.cz/SVKHK/u-nas-pdf_archiv/200.pdf
- FEJLOVÁ, Hana. *Doplňování výměnných fondů střediskových knihoven a jejich využití v přidružených knihovnách*. Hradec Králové: Státní vědecká knihovna Zdeňka Nejedlého, 1981, 23 s.
- *Kulturní Hradec Králové: Knihovna města Hradce Králové 1894-2012*. 1. vydání. Hradec Králové: Knihovna města Hradce Králové, 2013, 157 s. ISBN 978-80-85059-47-2.
- KUSÁ, Anna. *Budování střediskového systému po XIV. sjezdu KSČ v okrese Hradec Králové: závěrečná písemná práce pomaturitního studia pro střediskové knihovny*. Brno: Střední knihovnická škola, 1979.
- ZEMKOVÁ, Zuzana. *Středisková knihovna Hradec Králové: závěrečná písemná práce pomaturitního studia pro střediskové knihovny*. Brno: Střední knihovnická škola, 1979.

Kontakt na autorku: hubertova@knihovnahk.cz

[1] Dnes Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové.

[2] Viz *Kulturní Hradec Králové: Knihovna města Hradce Králové 1894-2012*, s. 70.

[3] Následně v roce 1969 Ministerstvo kultury vydalo *Vzorový statut střediskové knihovny*, který vycházel z praxe a zkušeností některých krajů se zaváděním střediskového systému.

[4] V roce 1971 to byly ještě knihovny v Nechanicích a ve Smiřicích. V roce 1972 knihovna v Třebechovicích pod Orebem. Kdy se zapojila knihovna v Černilově, se nepodařilo zjistit.

[5] Jeden knižní lístek sloužil střediskové knihovně, s druhým lístkem se knihy rozvážely po obsluhovaných knihovnách a sloužily k vlastnímu půjčování. Ostatně i dodnes jsou knihy ve výměnných souborech dodávány s knižním lístkem, aby knihovny, které nemají automatizovaný knihovní systém, mohly půjčovat klasickým lístkovým systémem.

[6] S těmito knihovnicí byly uzavřeny dohody o vedlejší pracovní činnosti. Knihovníci museli každý půlrok předložit výkaz o činnosti knihovny a na tomto základě jim byla vyplacena odměna.

[7] Mgr. Jan Pěta působil v královéhradecké městské knihovně od roku 1970 do roku 2008. V letech 1992 až 2008 ve funkci ředitele.

[8] Viz *Kulturní Hradec Králové: Knihovna města Hradce Králové 1894-2012*, s. 104-105.

[9] Mgr. Stanislava Čejková ve funkci vedoucí metodického oddělení pracovala od roku 1979 až do odchodu do důchodu v roce 2002.

[10] Viz *Kulturní Hradec Králové: Knihovna města Hradce Králové 1894-2012*, s. 111.